נספחים חדשים בחיק הצבורי — היועץ המשפטי נ. שופטי ישראל

חיים כהן משתולל

מאז הנחית השופט בנימין הלוי סטירת־לחי מצלצלת על פניו של חיים כהן בפסק־דין קסטנר, מתנהג היועץ המשפטי לממשלת ישראל בדומה לשור בחנות של חרסינה. הוא הכין שורה של הצעות חוקים שבלטה בהן מגמה לצמצם את סמכויות השופטים, ותוצאתן הוודאית היתה חתירה תחת מעמד המשפט הבלתי־תלוי בארץ.

אנשים שהתיחסו בזלזול לסכנות אלה, לא העריכו כראוי את הכוח המרוכז בידיו של חיים כהן, כולל בין השאר:

- שותפותו למעשה במינוי כל השופטים במדינה,
- כהונתו כיושב־ראש המועצה המשפטית, הרשאית לשלול את רשיונו של כל עורך־דין,
- הכנת כל החוקים במדינה,
- ייעוץ משפטי לממשלה, ולמעשה גם לכנסת ולוועדותיה,
- הסמכות הבלעדית להחליט את מי להעמיד — ואת מי לא להעמיד — למשפט בעוון פשע.

ריכוז אדיר זה של כוח מסוכן פי כמה, מפני שאין איש מפקח על חיים כהן. שר־המשפטים חסר כמעט כל השפעה במשרדו, מוגבל למעשה לייצוג. כמו שר־המשטרה, שאינו אלא חותמת מיותרת למכתביו של המפקח הכללי של המשטרה, עיקר תפקדו של פנחס רוזן הוא להצדיק בפני הציבור את מעשיו של חיים כהן, שאין לו שליטה עליהם, ואשר הגיעו לשיא מחריד בפרשת קסטנר.

מסיבה זו מרוצה מפא"י שתפקיד זה נמצא בידי נציג פרוגרסיבי, המסוגל לתת צביון הגון ותמים גם למעשים שיכלו, אחרת, לעשות רושם אחר לגמרי.

* * *

מכתב אנונימי

השבוע מיהא רוזן את תפקידו נאמנה, מסר בכנסת שורה של הודעות להצדקת הממשלה. למען הנוחיות, נשאלו קודם לכן השאלות הנכונות על־ידי ח"כ ברוך אזניה, איש מנגנון־מפא"י מבטן ומלידה, כך שכל החיכוך נשאר בין חברים, ללא התערבות בלתי־רצויה.

בניגוד לשאילתות פתוח־מיוחסות, המחכות שבועות וחודשים לתשובה, זכו שאילתות אלה לתשובה מיידית.

מתוך תשובה לשאילתה אחת של אזניה, נודע לרוב אזרחי המדינה לראשונה כי עוד לפני מתן פסק־דינו של השופט משה פרץ לטובת קסטנר (ראה עמודים 6—7) קיבלו חברי־הכנסת

פרקליט שצ'ופק
„ביוזמת היועץ המשפטי..."

מכתב אנונימי שהכיל האשמות אישיות חמורות נגד השופט ונגד שר־החוץ, הודיע מראש את תוכן פסק־הדין.

הבטיח רוזן: „משה שרת לא נפגש עם השופט פרץ, ולא ראה אותו זה שבע שנים ויותר... אין צריך לומר שלא נתן לשופט, לא במישרין ולא בעקיפין, הוראות כלשהן, ולא דרש ממנו דרישות כלשהן, לא בענין קסטנר ולא בענין אחר..."

אחרי אינטרמצו זה, התפנה רוזן למנגינה העיקרית: בתשובה לשאילתות אחרות של ברוך אזניה יצא בהתקפת־מחץ על העולם הזה, שלא היתה רגילה כלל וכלל.

* * *

מלחמת הבורים

שר המשפטים נאלץ לענות על האשמות העולם הזה נגד היועץ המשפטי, מאחר שגרמו לתסיסה כמעט כללית בחוגי המשפטנים, שידעו את אמיתות הדברים.

אולם, כרגיל בממשלה, לא התוכח עם המאשימים בכמה שאיפשרה וויכוח, וגם לא תבע אותם לדין. הוא בחר דווקא בכמה המחוסנת של הכנסת, בה אין אופוזיציה אמיתית, ושבה לא צפויים לו שום וויכוח או חקירה.

כתבת העולם הזה על הצעות־החוק החדשות של חיים כהן, קבעה כי הצעת־החוק האחת באה למנוע פעולה נגד ישראל רודולף קסטנר בעוון שבועת־שקר. היא ציינה את העובדה שההצעה אינה קובעת שמשפטים תלויים־ועומדים לא יהיו כפופים לה.

התרתח רוזן: „בורים גמורים... חוסר הוראה בדבר תוקף למפרע פירושו הוא דווקא שאין לתיקונים המוצעים תוקף למפרע..."

היתה זאת תשובה מטעה. ההצעה החדשה אינה מתקנת את הסעיף 117 של פקודת החוק הפלילי, אלא מבטלת אותו. אי־אפשר להעמיד אדם לדין לפי סעיף שאינו קיים ברגע שמעמידים אותו לדין. לכן אפשר יהיה, להעמיד את קסטנר לדין רק לפי החוק החדש, שמקל על העונש ומאפשר קו־הגנה הרבה יותר נוח לנאשם בשבועת־שקר.

* * *

הכחשה של הכחשה

ב מלחמתו נגד השופטים, יזם חיים כהן הצעת־חוק המחייבת את השופטים להפסיק חקירת שתי־וערב שאינה מוגבלת באופן מוחלט לנושא הצר העומד לדיון. הוראה זו מבטלת למעשה את כוחו של עורך־הדין לגלות עדות־שקר, בניגוד למקובל בכל הארצות האנגלו־סאכסיות.

בראיון המוקלט ברדיו הכחיש חיים כהן את טענות העולם הזה רמז על כך שלא חל כל שינוי בחוק החדש לגבי ההצעה שעובדה לפני כמה שנים. היתה זאת טענה מטעה: בהצעה הקודמת „הורשה" השופט להפסיק חקירה, בהצעה החדשה הוטל עליו הדבר כחובה.

עתה סתר פנחס רוזן בעל־כורחו את דברי היועץ המשפטי, הכחיש את ההכחשה, הוא הודה שחל שינוי גדול. אולם, טען, לא חיים כהן יזם אותו, אלא הממשלה עצמה. „הממשלה החליטה להרחיב את סמכות בית־המשפט להפסיק או לאסור חקירת שתי־וערב."

גם זאת תשובה מטעה. ההצעה החדשה אינה מרחיבה את סמכות השופט לאסור חקירת שתי־וערב. היא מטילה עליו את האיסור כחובה מוחלטת. חובה זו לא תהיה תלויה כלל בשיקול־הדעת של השופט, מצמצמת באופן מכריע את חרותו לנהל את המשפט כמיטב הבנתו.

איש אינו יכול להאשים את שר־המשפטים בבורות. הוא ידוע כעורך־דין מנוסה. לכן אין מקור התשובות המטעות בבורות, אלא בצורך הבלתי־נעים לחפות על מעשי היועץ המשפטי.

* * *

מדוע נסוג היועץ?

צורך עגום זה בא לידי ביטוי גם בתשובתו לשאילתה הבאה: נסיגתו הבלתי־מוסווית של היועץ־המשפטי מתביעתו הפלילית נגד העולם הזה על בזיון בית־המשפט (העולם הזה 962).

טען רוזן: לא היועץ המשפטי הגיש את התביעה, אלא פרקליט מחוז תל־אביב. חיים כהן ביטל אותה כששמע עליה.

התשובה לא ענתה על כמה שאלות נוספות: מדוע הגיש פרקליט המחוז תביעה פלילית נגד העולם הזה, ולא נגד הארץ, אשר פירסם באיתו שבוע את מאמריו לטובת עמוס בן־גוריון, שהיו בחזקת בזיון בית־המשפט? מדוע לא ביטל היועץ המשפטי את התביעה כשקרא עליה בכל העתונים, אלא רק אחרי שפירסם העולם הזה את קו ההגנה והוקיע את כוונות היועץ המשפטי? כיצד זה לא ידע פרקליט המחוז, איש אמונה של חיים כהן, את פסק־דין בית־המשפט העליון, עליו הסתמך חיים כהן בשעת ביטול התביעה, שניתן לפני כמה שנים?

הטלת כל האשמה על פרקליט־המחוז המסכן, דמתה יותר למעשה הנחשב לפסול מאד בכל צבא: נסיון של מפקד גבוה לגולל את האחריות למעשיו על פיקודיו, במקום לקבלה על עצמו, כגבר.

שצ'ופק: הפקרות ורשע

אם פיקפק מישהו בהאשמות העולם הזה נגד היועץ המשפטי, הרי שנפקחו השבוע עיניו על־ידי עתון אחר. שלום („קראתי — שמעתי") רוזנפלד, הכתב הבלונדי של מעריב, פירסם מאמר שזיעזע את חוגי המשפטנים, אישר את החששות השחורים ביותר של העולם הזה.

גילה רוזנפלד: עורך־הדין התל־אביבי שמואל שצ'ופק, פרקליט וותיק הנוטה למפ"ם, הופיע בפני ועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת ופתח בהתקפת־מחץ חסרת־תקדים על שופטי ישראל.

האשים שצ'ופק: הפקרות גמורה השתררה בבתי־משפט רבים. שופטים נרדמים בשעת משפטים חשובים, כותבים מכתבים פרטיים במקום פרוטוקולים, הולכים לשוק לקנות ירקות במקום לבוא למשפטים, נוהגים ברשעות כלפי הצדדים.

אין ספק ששצ'ופק הצביע על ליקויים שכמותם קיימים במקרים בודדים, רצה בתום־לב את תיקון המצב. אולם בהיותו מטבעו איש תוקפני ומר־נפש, עבר את כל הגבולות, טען שהפקרות זו נוגעת ל־30, ואולי אף ל־50 אחוזים מן השופטים.

כל זה היה שני במעלה, לולא עובדה אחת: עדותו של שצ'ופק באה ביוזמתו הישירה של חיים כהן, שנכח גם בשעת הישיבה. „לא הייתי מבקש לתת עדות," הסביר שצ'ופק, „לולא יוזמתו של היועץ המשפטי!"

לא נשאר מנוס מן החשש כי היה זה חלק מהתקפת־המחץ של חיים כהן על מערכת המשפט, שמטרתה לצמצם את סמכויות המשפט הבלתי־תלוי בארץ.

* * *

„למטה מכבודי!"

כאילו כל זה לא הספיק, בא רוזנפלד וגילה פרק נוסף, שהרתיח את דמם של השופטים. סיפר הוא: באותה וועדה של הכנסת גילה נשיא בית־המשפט המחוזי בירושלים, בנימין הלוי, כי מאחורי גבו נעשה סידור להביא ירושלימה שופט חיפאי, שישמע את משפטו של ראובן („רומק") גרינברג, אויבם של משטרת ירושלים ושל חיים כהן.

קביעת השופטים היא סמכותו הבלעדית של נשיא בית־המשפט. הלוי נרגש מן הגילוי, ביטל את הסידור הזה ברגע האחרון. נודע לו שחיים כהן היה מעורב בדבר במישרין, וכי כבר הוזמן מקום בבית־המלון לשופט החיפאי. היתה זאת התערבות חסרת־תקדים של היועץ המשפטי בסמכותו של שופט.

ואז עשה חיים כהן, שנכח גם בשעת עדותו של הלוי, דבר שלא נשמע עוד כמותו בארץ. אמר הוא, בנוכחות שר המשפטים: „לא רציתי להשתתף בוויכוח זה. אני חושב אותו במקצת למטה מכבודי!"

היה זה עלבון גס, ברור ובלתי־מסוייג לנשיא בית־המשפט המחוזי, מפי היועץ המשפטי של ממשלת ישראל ויושב־ראש המועצה המשפטית, הממונה על האתיקה המקצועית.

* * *

„החייב כהן להתפטר?"

אחרי פצצות אלה, היו תשובותיו של פנחס רוזן בכנסת כטיפה על אבן להטת. הן לא סיפקו את המשפטנים. אילו נערך השבוע משאל בין כל השופטים ועורכי־הדין על השאלה: „האם חייב חיים כהן להתפטר מתפקידו?" אין ספק שהרוב המוחלט היה עונה: „כן!"

יתכן שהיתה מתקבלת תשובה דומה לגבי התפטרותו של פנחס רוזן מתפקיד שר־המשפטים. אך הדבר היה בהרבה פחות חשוב.